

ANUARIO BRIGANTINO

2021

N.º44

ANUARIO BRIGANTINO

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité Científico

Ángel Arcay Barral (director)
Xosé M.ª Veiga Ferreira (subdirector)
Alberto López Fernández (secretario)

Martín Almagro Gorbea
Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Manuel Ma de Artaza Montero
Pablo Cancelo López
Marta Colón Alonso
Concepción Delgado Corral
Alfredo Erias Martínez
M.ª Jesús Lorenzo Modia
Carmen Manso Porto
Xosé Luís Mosquera Camba
Manuel Núñez Rodríguez
James Duran/Séamas Ó Direáim
Carlos Pereira Martínez
Antonio Raúl de Toro
Daniel Lucas Teijeiro Mosquera
Xesús Torres Regueiro
José Manuel Vázquez Mosquera

Sempre no recordo (†):

José Antonio Fernández de Rota
Antonio Meijide Pardo
José Antonio Miguez Rodríguez
Xulio Cuns Lousa
José García Oro
Luis Monteagudo García
Xosé Ramón Barreiro Fernández

Colaboradores técnicos:

Yosune Duo Suárez
Martín Fernández Maceiras
Silvia Muíño Naveira
José Luis Pariente
Ermita Rodríguez Pérez

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2021 n.º 44

Dos traballos asinados
responden os seus autores;
dos demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de MARZO

REDACCIÓN E INTERCAMBIO

Concello de Betanzos
Arquivo e Biblioteca Municipais

Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña

Tlf. 981 77 36 93
anuariobrigantino@betanzos.net

O *Anuario Brigantino* é unha revista de investigación, editada polo Concello de Betanzos. A presentación e a aceptación de traballos implica a cesión automática de dereitos de publicación por parte do autor, tanto en formato papel como en Internet.

Está considera na categoría "C-Normal" segundo a valoración do Ministerio de Cultura e clasificada así mesmo pola UNESCO (080000, Multidisciplinares. Humanidades). Aparece tamén integrada nas seguintes bases de datos: RISO e ISOC, esta realizada polo *Centro de Información y Documentación Científica* (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C; DICE (*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*); DIALNET (*Portal de Difusión de la Producción Científica Hispana*); RILM *Abstracts of Music Literature* (*Repertoire International de Litterature Musicale*); MIAR (*Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes*); LATINDEX (*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*); *Ulrich's Periodicals Directory*; REBIUN (*Red de Bibliotecas Universitarias Españolas*); CARHUS Plus + 2018; RESH (*Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanidades*).

Cuberta:

*Debuxo dun fragmento da fonte da
Diana Cazadora de Betanzos deseñada
por Pedro Villar.*

Contracuberta:

*Debuxo a partir fotografía de Ferrer
"Vendedoras na rúa da Porta da Vila".*

*Deseño da cuberta, composición e
maqueta: Yosune Duo Suárez.*

Depósito legal: C-680/96

ISSN: 1130-7625

Imprime: LUGAMI

ÍNDICE

- * Gravados rupestres no concello de Paderne,
polo GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DETRASANCOS.....11
- * Dous machados de tope inéditos do Museo das Mariñas e o «Grupo 29»
de Luis Monteagudo, por JOSÉ SUÁREZ OTERO.....23
- * Un pequeno puñal de espigo inédito del Museo das Mariñas:
sobre armas, imagen y “representación” en los inicios de la
Edad del Bronce, por JOSÉ SUÁREZ OTERO.....33
- * Nuevos elementos arqueológicos en Coirós (A Coruña),
por DAVID FERNÁNDEZ ABELLA.....41
- * Ara romana de Perbes *Conventus Lucensis*, provincia Hispania Citerior,
por FELIPE ARIAS VILAS e M.ª DOLORES DOPICO CAÍNZOS.....55
- * Revisións y actualizacións del *corpus* de inscripciones romanas de Galicia
(Hispania citerior), por JUAN MANUEL ABASCAL.....59
- * La Virgen de la Leche de Santa María de Conxo,
por CARMEN MANSO PORTO.....101
- * Benfactores de la provincia de A Coruña: Los legados a los Establecimientos
de Beneficencia Provincial (II), por MANUEL FIAÑO SÁNCHEZ.....151
- * Los Verederos de Betanzos 1789-1831,
por ANDRÉS MOSQUERA GALÁN.....177
- * Crónica del Somatén Armado en el Partido de Betanzos (1920-1932),
por JOSÉ LUIS CRESPO GARRIDO.....185
- * 10 anos do Memorial Carlos López García-Picos:
a homenaxe de Betanzos ao seu músico máis internacional,
por JAVIER ARES ESPÍÑO.....233
- * La restauración del retrato de Carmen Echeverría-Olaverri
pintado, por Víctor Morelli, por CREA Restauración S.L.....243
- * A Porta da Vila de Betanzos: a súa demolición e ensanche,
por DANIEL LUCAS TEIJEIRO MOSQUERA.....267

* Os deportados galegos nos campos de concentración da Alemaña nazi (1940-1945). O caso da comarca de Betanzos, por ALBA GARRIDO FERNÁNDEZ e CARLOS LOZANO GONZÁLEZ.....	307
* “ <i>En las orillas del Sarela</i> ”. Exclaustración, xardín e literatura no pazo de San Lourenzo, por RICARDO VARELA.....	321
* A representación da tecnoloxía no parque do Pasatempo de Betanzos. Análise do mergullador e do dirixible, por YOSUNE DUO SUÁREZ.....	339
* Luis Cortiñas (1900-1987). Nacionalismo, republicanismo, condena e exilio, por XESÚS TORRES REGUEIRO.....	357
* As obras particulares no Arquivo municipal de Betanzos (1931-1962), por ÁNGEL ARCA Y BARRAL.....	453
* Actualizando a tradición: uns Xogos Florais do século XXI, polo grupo PESQUEDELLAS.....	479
* ACONTECEMENTOS DO ANO.....	487
* ENTIDADES CULTURAIS.....	519
* Presentación do Anuario Brigantino 2020, por ANTOLÍN SÁNCHEZ PRESEDO.....	537
* Presentación do anuario brigantino 2020: palabras de despedida do seu director (15 de outubro de 2021), por ALFREDO ERÍAS MARTÍNEZ.....	551
* Homenaxe a Alfredo Erías, pola REDACCIÓN DO ANUARIO BRIGANTINO.....	559

ENTIDADES CULTURAIS

Fundacion CIEC

Centro Internacional da Estampa Contemporánea

Comunicar ideas e aprendizaxe arredor da Estampa. A Fundación CIEC aúna a contemplación e a formación na Arte Gráfica, para ver e coñecer o que ocorre antes e despois na creación dunha obra, no traballo dun artista nos cursos e tamén na contemplación de obras de grandes autoras/ es xunto a novos valores da colección, creando un espazo único cun amplo abano de posibilidades. Cursos, talleres, mostras temporais, conferencias, concertos, encontros, visitas didácticas e guiadas, asistencia a feiras de arte ou o Premio Jesús Núñez son algunhas das súas actividades. E todo na súa sede, Casa Núñez, edificio modernista dos anos vinte no casco histórico de Betanzos, antigos grandes almacéns, delegación do Banco de España e chocolatería que hoxe alberga unha escola no baixo andar onde se imparten os cursos, e salas de exposicións, oficina e biblioteca no superior.

O ano comeza e tamén a actividade formativa, cos cursos anuais dentro da programación do Máster da Obra Gráfica que se alonga ata decembro co único parón do verán. Son 4 cursos sobre as 4 grandes técnicas gráficas: litografía, calcografía, serigrafía e xilografía, así coma as súas derivacións e últimas tecnoloxías aplicadas á estampa, que nesta edición foron impartidos por 11 mestras/es e para 45 artistas en formación procedentes de A Coruña, Alacante, Alcalá de Henares, Álava, Barcelona, Bergondo, Bilbao, O Grove, Madrid, Maiorca, Narón, Santiago de Compostela, Sevilla, Valencia, Vitoria, Viveiro e tamén de Besançon, Bos Aires, Bristol, Sao Paulo, Sofia e Querétaro, sempre cumprindo os protocolos oficiais debido á pandemia, con aforos limitados ou restrinxidos horarios.

Programación XVIII Máster da Obra Gráfica.

Xilografía. xaneiro – febreiro. Omar Kessel, Iria do Castelo, Marta Fermín e Javier Albar.

Litografía. marzo – abril. Omar Kessel, María Gamín e Valle Baranda.

Serigrafía. maio – xuño. Héctor Francesch, Mariano Durante, Manolo Silvestre e Alberto Marci.

Xilografía. outubro – decembro. Omar Kessel, Iria do Castelo, Javier Albar e Alejandro Rodríguez León.

O verán é para os Cursos «Gráfica», unha das señas de identidade da entidade que traen e atraen a artistas en formación de todo o mundo. A edición número 37 contou con cinco profesoras/es con cursos monográficos sobre unha técnica gráfica en particular e 72 estudantes procedentes de Barcelona, Bilbao, Cáceres, León, Madrid, Mallorca, Pamplona, Sevilla, Zaragoza ou Portugal, e xa na comunidade galega de Carral, A Coruña Betanzos, Pontevedra, Santiago de Compostela e Vigo.

Programación Verán Gráfica

1. Grabado ao Carborundum en gran formato. 19-30 xullo. Prof. David Arteagoitia.
2. Litografía en pedra. 19-30 de xullo. Prof. Omar Kessel.
3. Xilografía Téxtil. 2-13 agosto. Prof. Fernando Evangelio.
4. Fotolito manual no Fotogravado. 21-30 agosto. Prof. Fátima Conesa.
5. Serigrafía. 16-27 agosto. Prof. Mariano Durante.

Unha colaboración especial coa Área de Casco Histórico do Concello de Betanzos sumou a esta oferta formativa os I Talleres

Cápsula Verán, nados para a formación de novos valores a coñecer estas técnicas e poidan desenvolvelas no futuro en obras e proxectos de seu, e contou do 20 ao 28 de agosto co Curso Augaforte, Augatinta e Punta seca impartido polo artista Javier Jubera, e doce participantes de Betanzos, Cecebre, Madrid e Sevilla.

Esta formación artística made in Galicia ven avalada polos premios e recoñecementos das/dos estudantes que aprenden, crean, experimentan e viven Betanzos unha tempada. Por citar algúns, un primeiro premio e dúas seleccións no Premio Jóvenes Creadores da Calcografía Nacional, unha mención e catro seleccións no Premio Dinastía Vivanco da Rioxa, unha mención de honra e catro selección no Premio Atlante de Ribeira, un primeiro premio no Certame Internacional Carmen Arozena, dúas selección no Premio de Gravado de San Lorenzo del Escorial e un primeiro premio, unha mención e tres seleccións no Premio Jesús Núñez dan proba do alto nivel artístico acadado polo estudantado neste 2021.

Falamos do CIEC, falamos de Betanzos e falamos da cultura de base para achegar a arte gráfica contemporánea ás /aos máis novas/os para coñecer a arte, as/os artistas e as manifestacións artísticas máis actuais. A colaboración coa Reserva da Biosfera Mariñas Coruñesas e Terras do Madeo co seu programa «Educando na Biosfera» trouxo ao CIEC a estudantes do CEIP Cruz do Sar de Bergondo no mes de maio, participando nos talleres para facer unha pequena estampa acompañados pola artista Marta Cuba. Estudantes do IES Francisco Aguiar tamén participaron nestas xornadas didácticas grazas á colaboración co Concello de Betanzos.

Nun edificio emblemático e con tan boa acústica non podían faltar os concertos. Algún deles improvisados, coma o de Ioan Haffner, violinista francés do Dúo Prisma que ofreceu unha mostra do seu virtuosismo unha mañá de xaneiro mentres traballaban as/os artistas en formación na escola. A programación formativa do XVIII Máster da Obra Gráfica trouxo o 25 de xuño a Kyrill e Noah, con voces e guitarra a unha selección de cancións galegas, rusas e americanas dos anos sesenta e oitenta.

Overán foi para *Strange Mystery Flower* e o dúo tamén de guitarra formado por Amparo & Roger Arias, cun espectáculo poético e musical multidisciplinar con xoias folk e pop poñendo música e voz a poemas de William Blake e proxección de ilustracións e pinturas emblemáticas deste artista, contando cunha estupenda acollida e esgotando entradas nese 23 de xullo.

Outubro tivo coma protagonista o acto de ingreso de Jesús Núñez coma Académico de Honra da Real Academia

Galega de Belas Artes trala proposta dos membros numerarios Xurxo Lobato, Soledad Penalta e Felipe-Senén López, cunha solemne cerimonia na súa casa natal hoxe sede da Fundación CIEC que él fundou e que preside, á que asistiron máis de cen persoas entre familiares, amigas/os, estudantes, compañeiras/os e representantes da cultura galega e municipais (destacando a presenza de todas/os as/os Alcaldesas/es da cidade dende 1978) en recoñecemento do home que convertiu Betanzos en referente no campo da arte gráfica contemporánea. O peche deste acto foi o concerto de violín e chelo dos músicos e grandes amigos Deborah e Berthold Hamburger con pezas de Bach.

No campo expositivo a Colección do CIEC estivo sempre aberta ao público, contando tamén con mostras temporais coma en xaneiro a Colectiva do Premio Jesús Núñez 2019 coas obras premiadas e seleccionadas que logo itinerou por outras cidades galegas. Coa mostra temporal «Sin Rumbo Fijo. Ensayos de Gráfica Contemporánea» a Fundación vultou á celebración de inauguracións. Coa finalidade de xerar proxectos que promovan novos coñecementos no campo de gravado e da estampa, esta iniciativa cultural itinerante mostra obras de gran formato de artistas internacionais que medra en cada sede expositiva coa incorporación de obras de artistas do país no que se exhibe. Despois de Polonia, Hungría ou Inglaterra visitou Betanzos nos meses de novembro e decembro, contando con numeroso público e artistas que poideron disfrutar das obras e da charla de Eduardo Lara e Víctor Ríos, que viaxaron dende Praga e México para o evento.

Alejandra Aguilar, Adrián Aja, David Arteagoitia, Marta Barragán, Federica Bau, Itzel Casimiro, David Cuevas,

Mateusz Dabrowski, Juan Escudero, Luisa Estrada, Lenka Falusiova, Adaír García, Myriam Gesalaga, Enrique Guadarrama, Emiliano Guerrero, Mónica Gutiérrez, Eneida Fernández, Víctor Hernández, Matej Hrbek, Adela Kostkanová, Eduardo Lara, Daniel Morales, Martha Muñoz, Jorge Noguez, Francisco Quintanar, Irati Retolaza, Víctor Ríos, América Rodríguez, Gustavo Ruiz, Marija Sibinovic, Manuel Solís, Anlena Vrsanská, Andrzej Weclawski, Omer Zaballa, Kamil Zaleski e Dorota Ziólkowska de México, República Dominicana, Italia, Polonia, República Checa e España mostraron unha selección dos seus traballos que ocuparon todo o primeiro andar da sede do CIEC.

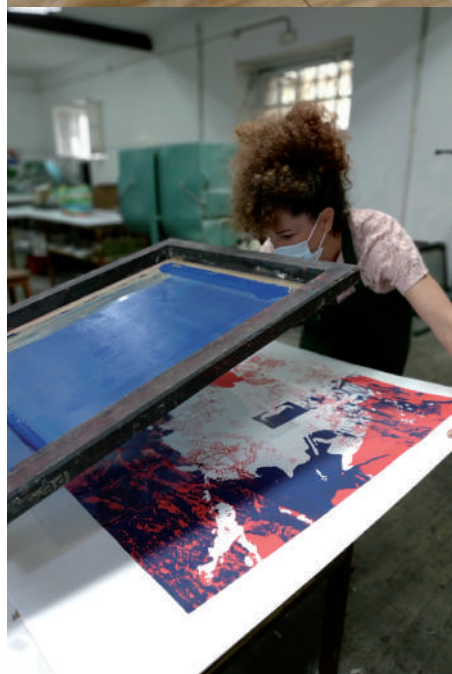
«Drama no Lanzós», «Tuka/Tuka» e «Alumnas/os do CIEC» foron os títulos que o estudantado elixiu para as súas mostras en Betanzos, no Café Lanzós en maio e novembro e no Liceo do Concello en xuño, poñendo en valor a formación e encontros acadados nos cursos cunha selección única de estampas feitas nos talleres.

2021 tamén foi o ano das volta ás feiras presenciais. En outubro a Fundación CIEC participa en Alma Gráfica no Edificio Trascorrales de Oviedo os días 14, 15, 16 e 17 acompañando a 44 creadoras/es seleccionadas/os e contando co Taller Experimental da Habana e La Chicharra e Rumbo Fijo de México como países invitados, outorgando unha residencia artística á mexicana Martha Muñoz. Dentro da ampla programación cultural tivo lugar a mostra «Gravados da Colección Fundación CIEC» no Ilustre Colexido de Avogados de Oviedo onde se puideron contemplar estampas de grandes artistas do campo da Gráfica ao longo de dous meses.

A Fundación tamén voltou ao FIG Bilbao, Festival Internacional de Gravado e Obra sobre Papel, que tivo lugar do 25

ao 28 de novembro, feira que aposta pola difusión e investigación da obra gráfica e que acada xa os dez anos de amplas propostas de galerías españolas xunto a México, EE.UU., Dinamarca, Francia e Lituania, contando con Portugal coma país invitado, e mesas redondas, charlas, catas e talleres que atraen a numeroso público. O CIEC presentou as obras gañadoras do Premio Jesús Núñez e as súas actividades, outorgando tamén dúas axudas á formación a Rita Manrique e David Lopes en colaboración coa ESAD IPléiria e a Facultade de Belas Artes da Universidade de Porto.

que convoca a Deputación da Coruña en recoñecemento a este artista e ao CIEC, e no que participaron máis de cen artistas internacionais. O Primeiro Premio foi para a litografía «Drama no Polígono» da

grados» de Juan Escudero e as Mencións de Honra para «Ejercicios de estilo» de Claudia Regueiro e «El de los esqueletos» de José López García. As seleccións foron para Aroa Aranda. David Arteagoitia. Knud Balandis. Magdalena Banás. Ulisses Belz. Celia Bragança. Oksana Budna. Deborah Chapman. Malgorzata Chomicz. Patrycja Chrzanowska. Maria Luisa Estrada Sánchez. Carmen Isasi. Vinicius Libardoni. Francisco López Alonso. Zoran Mishe. Martha Muñoz. Nuria Pena. Alberto Pino. Joan Polo. Irati Retolaza. Víctor Ríos Olmos. Wenceslao Robles Escudero. Mercedes Ruano. Chrystel Savornin. Teresa Yagüe. Marek Zajko.

Pechamos a memoria agradecendo unha vez máis as axudas ao desenvolvemento dos nosos proxectos e actividades. Á Deputación da Coruña, Concello de Betanzos, Reserva da Biosfera Mariñas Coruñesas e Terras do Mandeo, Consello Social da Universidade da Coruña, Gadis, Lugami Artes Gráficas, Alma Gráfica Oviedo ou o FIG Bilbao, que coas súas colaboracións fan posible

este amplo proxecto artístico; ás/aos músicos que impartiron os fantásticos concertos na sede do CIEC, e por suposto ás/os mestras/es e estudantes que apoian a formación e/ou exposicións temporais e visitantes e público que enchen de vida cada día a Casa Núñez e poñen en valor o patrimonio cultural e humano que aquí hai, en Betanzos, en Galicia.

E máis aínda neste ano no que a Fundación CIEC cumpre 25 anos sendo un referente neste campo a nivel formativo e divulgativo, dende que Lola Galilea e Jesús Núñez apostasen pola continuidade e decidisen crear e establecer o CIEC na Casa Núñez de Betanzos para a formación gráfica nada en 1985 cos Cursos Gráfica, evolucionando con novas opcións e posibilidades ata o que é hoxe, e o que aínda queda. A todas/os, grazas polo apoio, esforzo, traballo, experiencia e creatividade. E a por outros 25.

Porque o único límite posible é o ceo.

A Lola Galilea. In memoriam.

María Pena. Fundación CIEC.

www.fundacionciec.com

ESCOLA MUNICIPAL DE FOLCLORE

No curso 2020-2021, a pesar das medidas que tivemos que adoptar con motivo da pandemia, puidemos iniciar a actividade na Escola Municipal de Folclore (EMuF) de forma presencial, o día 1 de outubro do 2020, mais desde o día 21 de xaneiro a EMuF tivo que seguir impartindo as actividades deste curso de forma telemática ata o 1 de marzo e a partir de aí se retomaron as aulas de forma presencial. A pesar da situación durante o curso a EMuF desenvolveu varias actividades como grupos de aprendizaxe de bailes tradicionais, gaita, percusión (bombo, tamboril, pandeireta, castañas...), pandereteiras-cantareiras e agrupacións instrumentais. Desde o mes de outubro do 2020 ata o mes de marzo do 2021 impartíronse aulas todos os luns, mércores, venres, xoves e sábados das semanas lectivas para 250 alumnos e alumnas nas seguintes disciplinas: Grupos de baile tradicional: 80 asistentes Grupos de pandereteiras-cantareiras: 46 asistentes

Grupos de gaita: 42 asistentes

Grupos de percusión tradicional: 20 asistentes

Agrupacións instrumentais: 62 asistentes

Estas actividades docentes foron impartidas por un profesor e dúas profesoras. Ademais da actividade docente e como mostra e estímulo para os seus membros, a EMuF realizou unha serie de actuacións mesmo aínda coa situación de pandemia, e cuxo percorrido detallamos a seguir:

No mes de outubro de 2020 comezou o curso de forma presencial e desenvolveuse con normalidade e seguindo todas as recomendacións sanitarias da pandemia ata xaneiro que se suspenderon de novo pola situación sanitaria e continuaron de forma telemática ata o mes de marzo no que se retomaron.

19 de decembro de 2020

Dentro do XXXVIII programa de festas do Nadal de Aninovo, a Escola Municipal de Folclore organizou un breve concerto

Arume

de panxoliñas. A actividade consistiu nun pasarrúas cos dous puntos de partida, un grupo do alumnado saíu da ponte das Cascas e outro saíu do Centro Cultural San Francisco, sede da Escola Municipal de Folclore. Os dous grupos fixeron un pasarrúas interpretando pezas tradicionais ata chegar ao punto de reunión na Aula de Cultura Xulio Cuns do edificio Arquivo, onde o público agardaba, sempre seguindo os protocolos sanitarios do momento. Este acto só contou co Grupo Azougue e a Agrupación Untia debido á situación sanitaria.

1 de maio do 2021

Cada ano o 1 de maio a EMuF cumpría a tradición de ir cantar Os Maios en Betanzos, mais non foi posible levala a cabo por segundo ano consecutivo de xeito presencial na rúa e celebrouno nas redes sociais con vídeos e fotos de lembranza dos Maios de anos anteriores.

19 e 20 de xuño do 2021

Os días 19 e 20 de xuño de 2021 tivo lugar a clausura das actividades realizadas pola Escola Municipal de Folclore durante

o curso 2020-2021. Esta clausura foi en realidade a clausura de dous cursos, xa que o anterior non houbera acto de clausura pola situación de pandemia, ademais desenvolveuse en dous días polas recomendacións sanitarias da pandemia e non puido xuntarse todo o alumnado da escola nun só acto e realizouse por grupos. Na clausura a EMuF festexou o remate do curso con música e baile.

10 de xullo do 2021

O día 10 de xullo a EMuF participou na Feira Franca Medieval e saíu do palco da música en pasarrúas cara á praza da Constitución para actuar ás 19:00 h.

23 de xullo do 2021

O 23 de xullo tivo lugar o XXV Festival folclórico do Día de Galicia que organiza o Concello de Betanzos a través da EMuF no Parque do Pasatempo e que comezou ás 21:00 h. Neste festival participou o Grupo Azougue da EMuF e Xosé Lois Romero e Aliboria.

16 de agosto do 2021

Este ano a festa de San Roque foi diferente pola pandemia mais aínda así a EMuF

participou coa posta en escena das danzas gremiais dos zapateiros, labradores, xastres ou alfaiates e dos mariñeiros ou mareantes. As catro danzas gremiais son danzas antigas que fan de Betanzos a localidade que conserva o maior número delas, o que supón un enorme orgullo porque son un exemplo vivo da riqueza patrimonial etnográfica de Betanzos. As danzas gremiais foron interpretadas pola EMuF e polo grupo Xóvenes do Pobo. Para finalizar, na memoria deste curso vemos que por segundo ano consecutivo faltan actuacións habituais como o Encontro de Escolas de Música, o Día da Muiñeira de Cee ou Negreira, festas de

barrio como a da Magdalena, o Corpus Christi ou a romaría de San Paio, así como a participación en concursos de música e baile e diversas viaxes a festivais; aínda así, a EMuF agarda que algunhas actividades como as da Feira Franca Medieval ou as festas de San Roque e que a situación mellore para poder ir achegándonos á actividade habitual e recuperar a normalidade anterior. A EMuF é un organismo público que segue a apostar pola cultura e a tradición e deixar pegada na historia de Betanzos.

Arume

CORAL POLIFÓNICA DE BETANZOS

A Coral Polifónica de Betanzos, dende a súa fundación, (marzo de 1969), desenrola dous fins:

1: Cultivo da Música Polifónica en xeral (en especial a música polifónica, popular e tradicional galega), con actuacións, actividades e festivais musicais, ensaios, cursos de formación, en colaboración con FE CO GA (Federación Coral Galega), e a participación de compoñentes da Coral en cursos especiais de música, e intercambios musicais con corais e asociacións culturais.. Polas nosas aldeas buscamos cancións que cantaban e cantan os nosos maiores, para que sexan coñecidas, publicadas e cantadas. Ao respecto da música polifónica galega, hai un grupo de músicos (compositores, directores, profesores, persoas con sólida formación musical), que están a investigar e realizar estudos de música polifónica galega, e facendo, individual e conxuntamente, arranxos de calidade musical, de partituras de melodías galegas, e tamén enriquecendo o noso patrimonio musical, con novas partituras.

2: Organizar actividades musicais, culturais, sociais, tradicionais...

Cada ano, e en cada mes, realizáronse diversas e variadas actividades: Visita e actuación na residencia de maiores. Colaboración nos actos do «Día de Rosalía». Actividades con motivo do Entroido. Actos no aniversario da Coral en marzo, (Exposicións de artesanía galega. Encontros de Corais. Grupos Musicais...). Pregón de Semana Santa e concerto de música sacra. Actuación e participación nos actos da festa do patrón do Centro de Educación Especial «Pai Menni». Concerto e colaboración nos actos do «Día das Letras Galegas». Festa de homenaxe e agradecemento o socio. Xira fluvial a «Os Caneiros». Participación, en agosto, nas festas patronais: concerto «Cidade

de Betanzos», (actúan as tres entidades musicais de Betanzos: Agrupación Musical de Pulso e Púa, Banda Municipal e Coral), e Misas Solemes cantadas pola Coral, o día 15, festividade de Santa María, e o día 16, festividade de San Roque, patrón principal de Betanzos. Misas cantadas na festa da patroa da residencia de maiores, na festividade da Virxe dos Remedios, e na festividade da Virxe do Pilar, patroa da Garda Civil. En novembro, Festival Santa Cecilia (52 edicións): Festa do Magosto, Exposicións, Concertos, Encontro de Corais, Grupos Musicais, Recitais de Poesía e Música, Misa cantada en honor a Santa Cecilia, patroa da Música. Homenaxe a constancia dos compoñentes, etc. Actividades de Nadal: encontro de Corais, visita e actuación no Centro de Educación Especial «Pai Menni», e na Residencia de Maiores. Realízanse viaxes de interese histórico cultural e Intercambios Musicais con corais e asociacións de Galicia, comunidades autónomas e do estranxeiro.

ACTUACIONES E ACTIVIDADES REALIZADAS.

Este ano 2021, seguimos estando confinados pola Pandemia.

Co fin de respectar as normas das autoridades sanitarias para evitar contaxios, evitando lugares cerrados pouco ventilados, lugares concorridos e amontoamentos de contactos próximos, respectando sempre unha distancia superior a 1,5 metros, ademais da hixiene de lavar as mans e o uso da máscara facial, evitando sempre exposicións contraproducentes, optamos por no ter ensaios, nin organizar eventos que sexan motivo de contaxios, e realizar actividades respectando as normas sanitarias.

Actividades diversas:

Fixéronse estudos para mellorar a traxectoria da Coral a nivel musical, organizativo e para a realización de actividades musicais, culturais, sociais, etc.

Repertorio musical:

Fixéronse arranxos de melodías galegas e novas partituras enriquecendo o noso patrimonio musical.

Seguimos buscando polas aldeas (respectando as normas sanitarias) cancións galegas que cantaban os nosos antecesores para enriquecer o noso patrimonio popular galego.

Aproveitamos este tempo para organizar, renovar, mellorar, aumentar o arquivo da Coral con partituras, libros e medios necesarios para a organización das actividades.

Aproveitando os medios das redes sociais, enviáronse partituras e informacións aos compoñentes.

Estamos adquirindo andeis, arquivadores, librerías, carpetas para organizar as partituras e material diverso que se vai adquirindo para realizar a actividade musical, cultural e social.

ACTIVIDADES CONCRETAS:

3 de marzo: Conmemoración do 52 aniversario da Coral: Enviouse a Compoñentes e Socios da Coral información e documentación diversa con todo o relacionado coa Coral. 27 de marzo. Para este día estaba programado o Pregón de Semana Santa e o Concerto de Música Sacra. Como non se pode facer presencial, enviáase a Compoñentes e Socios unha sinopse do Pregón que fixo a persoa que o ía a pronunciar.

25 de abril: Silleda. Asemblea Xeral Ordinaria de FE CO GA (Federación Coral Galega). Participan membros Xunta Directiva da Coral, por ser Socio da Federación.

16 de maio: Ourense: Asemblea Xeral Ordinaria de Federación Galega de Casinos e Círculos Culturais. Participan membros da Xunta Directiva da Coral, por ser Socio da federación.

En setembro, como as condicións sanitarias melloraron, empezamos a ensaiar de novo

para preparar o 53 Festival Santa Cecilia. 13 de novembro: Aula de Cultura LICEO, Concerto do Grupo «TEMPO CATRO» (Violín, Piano, Acordeón e Contrabaixo). Organizado pola Coral e patrocinado polo Concello de Betanzos.

22 de novembro: Festividade de Santa Cecilia, Patroa da Música. Igrexa de Santo Domingo: Misa Solemne, cantada pola Coral e aplicada polos Compoñentes, Familiares, Socios e colaboradores da Coral falecidos.

28 de novembro: Aula de Cultura LICEO. Concerto da Coral Polifónica de Betanzos. I Parte: A Coral interpretou: La Golondrina. Balaio meu ben. Vela aí vai. Time To Say Goodbye, Viento del norte. II Parte: Poesía de Esther López Castro, en homenaxe a Coral Polifónica de Betanzos. III Parte: A Coral e o público asistente, interpretaron: ¿Que será, será? E Pandeirada.

En decembro, a Coral tiña programado o Concerto de Nadal e visita e actuación no Centro de Educación Especial «Pai Menni», e na Residencia de Maiores, Irmáns García Naveira, pero as condicións sanitarias non eran boas, e non se realizaron actividades.

Tamén estaban programados varios Intercambios Musicais con outras Corais, pero non se realizaron polas condicións sanitarias.

«A Música é o corazón da vida.

*Por ela fala o amor; sen ela non hai ben posible,
e con ela todo é fermoso» (Franz Liszt)*

AGRUPACIÓN MUSICAL

«CARLOS SEIJO»

O ano pasado non houbo saídas nin concertos de ningún tipo debido á pandemia, polo que toda a actividade que se desenvolveu na agrupación foron os ensaios. Cando o aforo non nos permitía

xuntarnos, decidimos facelos online e, cando as medidas foron afrouxando, dividimos o grupo por cordas para non superar os límites de aforo: primeiro ían as primeiras voces, a continuación as segundas, etc.

O director que tiñamos, Alex Millet, veuse obrigado a deixarnos por problemas de horario, polo que tivemos que procurar outra persoa cualificada para substituílo. Carlos Caramés incorporouse como director no mes de outubro.

A mediados de outubro foi tamén cando retomamos as clases despois dun ano enteiro sen actividade deste tipo. Abrimos soamente dez prazas por se houber problemas co aforo, pero finalmente resultou moi ben. Os alumnos das clases deron un pequeno concerto de Nadal para as súas familias no local da agrupación, e vemos o concerto de fin de curso como opción viable se a situación o permite.

2021 foi tamén o último ano de Ana Recio como presidenta da agrupación, xa que na reunión da primeira semana do 2022 realizáronse eleccións e houbo un cambio de directiva, con Mar Nieves asumindo a presidencia.

Foi un ano tranquilo, ben tranquilo, pero esperamos que este ano nos permita retomar, polo menos ata certa medida, a actividade usual.

Mar Nieves

CRUZ VERMELLA BETANZOS

Actividades 2021

Cruz Vermella Betanzos recoga en esta memoria sus datos de 2021. La situación de pandemia continuó dejando huella y ampliando los ámbitos de actuación en salud, sociales y económicos, enfocando a personal y voluntariado de Cruz Roja en cubrir las necesidades básicas, paliar el aislamiento social y la pérdida de empleo y bienestar en pos de los colectivos más vulnerables.

En el campo de los servicios preventivos destacar el apoyo en la campaña de vacunación masiva en Expocoruña casi a diario entre los meses de abril y junio, además de las coberturas de atención sociosanitaria en la Comarca durante todo el año en eventos culturales, sociales y/o deportivos, 64 en total, tales como partidos de fútbol, conciertos, campamentos de salvamento acuático, carreras solidarias, el Campeonato Nacional Infantil de Baloncesto, conciertos de verano en el Pasatiempo, vueltas ciclistas, campeonatos de orientación, día de la bici o regatas de piragüismo, sobre todo en A Coruña, Abegondo, Bergondo, Irixoa o Miño, entre otros, junto a los traslados de particulares.

En la cada vez más amplia área de intervención social, desde la Oficina se asesora y acompaña en temas de retorno, reagrupación familiar, educación, recursos sanitarios o laborales, destacando la vuelta a las clases de español en abril, llegando a 17 participantes y a los talleres de memoria en octubre con 14 participantes. En el caso de los Mayores, el Proyecto de Teleasistencia Domiciliaria realizó 2.067 llamadas, 31 acompañamientos a gestiones a 11 usuarias/os, y el Programa de Saúde Constante contactó semanalmente con 12 usuarias/os, que se completaron con talleres de memoria, excursiones al Aquarium Finisterrae, encuentros en el Restaurante Casanova y actividades de Alfabetización Digital en Curtis con el programa «Enredando». En números, la teleasistencia móvil para víctimas de violencia de género realizó tareas de seguimiento, y la teleasistencia domiciliaria llegó a 356 usuarias/os de la Comarca. El espacio EBAE de búsqueda de empleo asesoró a 27 personas, y los productos de apoyo como sillas de ruedas, andadores, camas articuladas o grúas llegaron a 6 usuarias/os.

La conocida campaña del Reparto de Alimentos dentro del programa operativo FEAD repartió en marzo, junio, julio, octubre y noviembre 3.639,10; 2.819,16 y 5.008,42 Kgr a 431 personas, a las que además de la entrega se les orientó respecto a recursos sociales, de empleo, sanitarios o educativos, nutrición o dietas equilibradas. El programa Responde nacido para paliar las consecuencias de la situación sanitaria sumó a estas entregas 1.443 prestaciones más a 221 usuarias/os entre alimentos, lotes de productos de higiene, ortopedia, material escolar, ropa, calzado o ayudas económicas, destacando los más de 140 pares de zapatillas donadas por Carrefour o la comida preparada que se comenzó a repartir en octubre gracias a un convenio con Eroski. Las tarjetas para cubrir necesidades básicas, los kits de ahorro energético, los vales para la compra de calzado gracias a la Fundación Vertex y los repartos de mascarillas procedentes del Ministerio de Sanidad llegaron a más de 15 familias de la comarca y siguieron sumando ayudas.

Este año fue también el de la vuelta a la formación presencial por parte del voluntariado, impartiendo cursos y charlas de primeros auxilios en Sobrado dos Monxes y Teixeiro, cursos de manipulación de alimentos en mayo, junio y noviembre en Bergondo, y también ampliando la formación en el campo del socorrismo, primeros auxilios, extranjería, coordinación operativa y comunicaciones, ERBE, prevención y reducción de riesgos en el consumo de drogas, gestión emocional o almacenes en el Centro de Formación de Cruz Roja en A Coruña. Seis voluntarias/os betanceiras/os participaron en julio en el Encuentro Provincial de Voluntariado celebrado en la Finca As Salgueiras.

CRUZ ROJA JUVENTUD

Es el referente del voluntariado en Cruz

Roja para colectivos de su edad a través de acciones de carácter preventivo, educativo, participativo y de desarrollo educando en valores.

24 años de Apoyo Escolar dan prueba de este programa dirigido a escolares, familias y escuela con clases lunes, miércoles y jueves en dos turnos a las que asistieron 17 estudiantes con el fin de prestar una atención personalizada para mejorar resultados, motivar, controlar el absentismo escolar y mejorar hábitos de lectura, que se completaron con meriendas saludables y actividades extraescolares como piscina o excursiones como a la Finca O Ventoso en Laracha.

La Campaña de Juguetes es otro de los programas más conocidos y reconocidos de Juventud, a través del que además de recoger juguetes y regalos para las y los más peques se concientiza sobre la desigualdad social, contando con un amplio apoyo de comerciantes y particulares de Betanzos. Cada año supera las expectativas, llegando a 95 niñas/os de Aranga, Betanzos, Bergondo, Coirós, Miño, Monfero, Paderne y Villarmaior. Otras campañas relacionadas son la de Volta ó Cole Solidaria que en septiembre recogió en Carrefour material escolar para 25 niñas/os de la comarca. Otras campañas con las que el voluntariado salió a la calle fueron las de sensibilización sobre la eliminación de la discriminación racial en el IES As Mariñas el 25 de marzo con 32 menores; talleres de Prevención de trastornos en la conducta alimentaria en el IES de Curtis el 19 de abril para 60 estudiantes de 3º y 4º de ESO y en el CEIP San Marcos de Abegondo en junio; sobre anemia falciforme a 15 usuarias/os de Integración; sensibilización sobre violencia de género en el IES As Mariñas de Betanzos a 143 estudiantes en noviembre; consumo responsable en el CEIP Castro Baxoi de Miño a 185

estudiantes en diciembre, y también en redes sociales en temas de la LGTBIfobia y la diversidad cultural en el mes de mayo, Salud Mental en julio y Hepatitis en agosto.

Aunque la IV Caminata Solidaria que organiza la institución volvió a ser virtual por la pandemia, con la participación de casi 200 personas, los protocolos oficiales permitieron otras como la proyección del documental «Regueiros» del periodista Antonio Pampliega para el voluntariado en el cine Alfonso el 16 de abril que recogía el día a día desde el inicio de la pandemia y el papel de Cruz Roja, y en el que participaron varias/os betanceiras/os. Y otras más tradicionales como el Sorteo del Oro, con 3.436 boletos vendidos o 6.360 en la Lotería de Navidad.

Y todo contando con la ayuda de particulares y empresas como F-40 Bergondo, Club de Piragüismo Ría de Betanzos, Farmacia Leis, Pescadería Celia, Restaurante Casanova, Todo Deporte, CEIP Vales Villamarín, Gadis, Eroski, A Fundación, Club Kwon, Asociación Mirabal, Viacqua, Texas Controis, Fundación Flora, Comunidade de Propietarios del Polígono de Bergondo, DanzArte, Club Ciclista Betanzos, Churrería Betanzos y donaciones anónimas y de particulares que suman, ayudan, aportan y alientan. Porque entre todas/os seguimos con la vista puesta en nuestro objetivo de estar cada vez más cerca de las personas uniendo esfuerzos y transmitiendo nuestro entusiasmo.

Somos Cruz Roja Betanzos.

ASOCIACIÓN ESPAÑOLA CONTRA EL CÁNCER

2021 ha sido un año marcado por la pandemia derivada del COVID, y sus efectos económicos y sociales. Su impacto ha alcanzado también la lucha contra el cáncer, agravando la vulnerabilidad social

y conómica de los enfermos.

Este año, la Asociación Española Contra el Cáncer ha decidido acometer un cambio de imagen, para darle más visibilidad. La Asociación renueva su logotipo, para transmitir una imagen actualizada y más próxima a los jóvenes, lo que debería facilitar el logro de sus objetivos. Entre estos objetivos destaca la dotación a la investigación oncológica de más recursos, y por tanto de una mayor capacidad; y garantizar la igualdad de oportunidades de los pacientes y afectados, para prevenir y enfrentarse a esta enfermedad.

En Betanzos, la AECC ha realizado los siguientes actos y actividades a lo largo de 2021:

- Se ha vuelto a convocar a los ciudadanos, con notable éxito, en la cuestación a favor de la Asociación y su labor, el día 1 de noviembre.

- Durante el mes de diciembre, se han puesto a la venta participaciones de Lotería de la Navidad, cuyo recargo se destinará íntegramente a la colaboración con los objetivos de la Asociación.

De esta forma, un año más nos gustaría aprovechar la ocasión que nos ofrece el Anuario Brigantino para agradecer la inestimable colaboración de nuestros convecinos.

BANDA MUNICIPAL DE MÚSICA DE BETANZOS

Por mor da pandemia provocada pola COVID, os actos da Banda Municipal de Música de Betanzos víronse mermados. Malia situación excepcional, a banda tratou de seguir adiante coa celebración de tres concertos, xa que o habitual Concerto Extraordinario de Nadal foi cancelado, así como as festas patronais na honra de San Roque, a Semana Santa e outros eventos.

A pesar de todas as adversidades e co esforzo dos seus músicos e músicas, xunto co seu director Juan Ferrer, e co

apoio da Asociación Amigos da Banda e do Concello de Betanzos, levou a cabo os seguintes concertos:

- 30 de maio de 2021, Concerto de Primavera no Cantón Claudino Pita.

- 13 de agosto de 2021, Concerto Cidade de Betanzos, rendendo tributo a Nino Bravo, acompañando ao músico navarro Serafín Zubiri.

- 21 de maio de 2021, Concerto da Ilusión, no cal sete novos músicos e músicas pasarían a formar parte de Banda Municipi de Música de Betanzos.

NORMAS DE PRESENTACIÓN DE ORIXINAIS DO ANUARIO BRIGANTINO

Tema

O *Anuario Brigantino* é una revista de investigación nos campos da Arqueoloxía, Historia, Historia da Arte, Historia da Literatura e Antropoloxía, podendo admitir excepcionalmente outros, segundo o criterio do Comité Científico. O ámbito de investigación primará o marco xeográfico de Betanzos e a súa comarca, sendo extensible ao resto de Galicia. Está editada polo Concello de Betanzos e a súa periodicidade é anual.

Orixinais

Os orixinais deberán ser inéditos. Oportunamente e diante de traballos de especial interese, o Comité Científico poderá contemplar a publicación de traducións, a reedición de traballos raros e/ou antigos, así como edicións corrixidas e/ou aumentadas de traballos publicados fóra da revista.

Formato, lingua e soporte

Os traballos deben enviarse por correo electrónico a anuariobrigantino@betanzos.net. Os textos remitiránse en galego, castelán, portugués ou inglés en calqueira programa de procesador de textos (Word, Open Office e similares) e as fotos en formato JPEG ou TIFF.

Extensión e ilustracións

Unha vez maquetado co estilo propio do *Anuario Brigantino*, aconséllase que o traballo non supere as 25 páxinas, se ben o Comité Científico poderá establecer as excepcións que considere oportunas.

Autor-Autores

Engadirase unha nota biográfica do autor ou autores, que non exceda as 5 liñas maquetadas. Dita nota debe incluír o correo electrónico, a institución onde presten os seus servizos e a labor que desempeñan.

Sumario e Abstract

Os orixinais deberán acompañarse dun sumario ou resumo na lingua do traballo e outro (abstract) en inglés, que non deben exceder, cada un, das 10 liñas maquetadas. Ademais haberá que escoller cinco palabras

clave que definan o contido do traballo e presentalas no idioma orixinal do traballo e na súa tradución ao inglés.

Texto

Empregarase a cursiva para aquelas palabras que se utilicen como denominacións técnicas ou sexan alleas á lingua na que se redacta o orixinal.

Utilizaranse as comiñas « ... » para as citas textuais breves (inferiores a 50 palabras); as demais irán en parágrafo á parte e sangradas na marxe esquerda sen entrecomiñar. As comiñas simples " resérvanse para conter significados. As supresións de texto nas citas indicaranse mediante tres puntos entre corchetes [...]. As intervencións do autor nas citas tamén se farán entre corchetes.

Citas bibliográficas

Citas parentéticas complementarias da bibliografía final.

No texto, entre paréntese, sitúase o apelido (ou apelidos, se se considera) do autor ou autores, con minúscula e sen a inicial do nome propio, seguido por coma, espacio e ano de publicación.

Se é preciso, despois de dous puntos, irá o número de páxina (se se sinala a primeira e a última, sepáranse por un guión). Se se trata dunha obra en varios volumes, antepoñerase o número do que corresponda ó da páxina, separados por coma. Se o envío non é a unha páxina senón a unha columna, un documento, etc. incluírase antes da cifra a abreviatura correspondente.

Exemplos: (Miguez, 2000), (García Bellido, 1943: 21), (Pastoureau, 1988: 261-316), (Meijide, 1988: doc. 2, 38).

Cando no mesmo ano hai dúas ou máis publicacións dun mesmo autor ás que hai que referirse, colócase detrás do ano unha letra para identificalas: (Monteagudo, 2000a). Cando se inclúe o nome do autor no texto, entre parénteseponse só o ano e, se procede, as páxinas. Exemplo: Como indicou Barreiro Fernández (1984: 51)...

Se hai máis dun autor, inclúense todos ata tres, separados por comas, e se hai máisponse só o primeiro seguido de et al.

Notas ó pé

As notas ao pé aparecerán ao final do texto e non conterán referencias bibliográficas, xa que estas deberan aparecer dentro do propio texto e colocadas entre parénteses. As notas ao pé servirán unicamente para desenvolver de forma somera algunha idea ou aportación que non vaia aparecer no texto do artigo. Empregaranse as notas ao pé para citar as obras literarias antigas, as notas ao pé e os recursos electrónicos:

Recursos e edicións dixitais

Indicarase a dirección web e a data de consulta entre corchetes.

RICCONI, Stefano (2008): «Épiconographie de l'art roman en France et en Italie (Bourgogne/Latium). L'art médiéval en tant que discours visuel et la naissance d'un nouveau langage», Bulletin du Centre d'Études Médiévales d'Auxerre, no 12 [<http://cem.revues.org/index7132.html>]. Consulta de 10- 10-2008].

Notas de prensa

Poderán ir como nota ao pé indicando o título da publicación, a data de publicación, o número do exemplar e as páxinas. En caso de contar un título a nota ou a imaxe empregada, deberá ser escrito en cursiva.

Obras literarias antigas

Acoleranse ás referencias abreviadas de uso común, precedidas do nome do autor en maiúscula e do título da obra: SAN ISIDORO, Etimologías, II, 3, 5, entendéndose libro II, capítulo 3, sección 5. No caso de utilizar edicións modernas das mesmas, seguirse o formato da norma antecedente. Os textos bíblicos serán citados así: Éxodo 5, 1-2; Apocalipsis 12, 7. Pódense tamén utilizar as abreviaturas convencionais dos libros: Ex. 5, 1-2; Ap. 12, 7.

Bibliografía final

Monografías e obras colectivas

APELIDO(S), Nome completo (ano): Título en cursiva. Editorial, lugar de edición, [vol./tomo]. De existir varios autores, cada nome e apelido(s) se separarán por punto e coma. BARNAY, Sylvie (1999): Le ciel sur la terre. Les apparitions de la Vierge au Moyen Âge. Éditions du Cerf, París.

Se se trata dunha obra colectiva citada na

súa integridade, indicárase «ed./dir./coord.» entre o nome do compilador e o ano de edición.

CARRERO, Eduardo; RICO, Daniel (eds.) (2004): Catedral y ciudad medieval en la Península Ibérica. Nausícaá, Murcia.

Artigos de revistas

APELIDO(S), Nome completo (ano): «Título». Nome da revista en cursiva, vol./tomo, no, páxinas. YARZA LUACES, Joaquín (1974): «Iconografía de la Crucifixión en la miniatura española, siglos X al XII». Archivo Español de Arte, t. XLVII, no 185, pp. 13-38.

Capítulos de libros e contribucións en actas de congresos

APELIDO(S), Nome completo (ano): «Título». En: APELIDO(S), Nome completo (ed./dir./coord.): Título do libro ou volume de actas en cursiva. Editorial, Lugar de edición, [vol./tomo], páxinas. KENAANKEDAR, Nurith (1974): «The Impact of Eleanor of Aquitaine on the Visual Arts in France». En: AURELL, Martin (dir.): Culture Politique des Plantagenêt. Université de Poitiers-Centre d'Études Supérieures de Civilisation Médiévale, Poitiers, pp. 39-60.

Se o autor do capítulo coincide co autor do libro, non se reitera o nome, dándose por sobreentendido. SAUERLANDER, Willibald (1974): «Über die Komposition des Weltgerichts-Tympanons in Autun». En: Romanesque Art. Problems and Monuments. The Pindar Press, Londres, vol. I, pp. 223-267.

Catálogos de exposicións

Título da exposición en cursiva (ano), catálogo da exposición (Lugar, ano). Editorial, Lugar de edición. The Year 1200. A Centennial Exhibition at The Metropolitan Museum of Art (1970), catálogo da exposición (Nueva York, 1970). The Metropolitan Museum of Art, Nueva York.

No caso de citar unha contribución concreta dentro dun catálogo, proceder segundo a norma precedente incluíndo os datos precisos da exposición de acordo coa presente norma. CUADRADO, Marta (2001): «Vírgenes abrideras». En: Maravillas de la España Medieval. Tesoro sagrado y monarquía, catálogo da exposición (León, 2000-2001). Junta de Castilla y León, vol. I, pp. 439-442.

Teses doutorais e memorias de investigación inéditas

APELIDO(S), Nome completo (ano): Título da tese en cursiva. Tese doctoral/memoria de investigación inédita, Universidade/centro de investigación.

PÉREZ HIGUERA, María Teresa (1974): Escultura gótica toledana. La catedral de Toledo (siglos XIII- XIV). Tesis doctoral inédita, Universidad Complutense de Madrid.

Edicións de fontes e obras literarias

NOME E APELIDO(S) (ano): Título en cursiva. Edición de APELIDOS, Nome (ano da edición moderna): Título da edición en cursiva. Editorial, Lugar de edición, [volume/tomo].

JOHANNES GERSON (1363-1429): Opera Omnia. Edición de DU PIN, Louis Ellies (1987): Johannes Gerson. Opera Omnia. George Olms Verlag, Hildesheim, vol. III.

Se non se pode precisar a data exacta da fonte orixinal, indícarase o século, e se tampouco fose posible indícar isto, deixárase en branco indícando ó final a data da edición moderna.

Ilustracións

As imaxes incluídas serán fotografías ou deseños libres de dereitos. En caso de reproducir imaxes xa publicadas, deberá citarse debidamente a fonte orixinal. No caso de imaxes tomadas de Internet, especificarase a dirección web e a data de captura. En todo caso, o autor do traballo será o responsable de calquera posible vulneración de dereitos. O envío das imaxes debe facerse en formato JPG ou TIFF, cunha calidade mínima que permita a súa edición e maquetación. De non ser así, poderá ser descartada. De existir un lugar determinado dentro do texto para a colocación das imaxes, debe ser indícado cunha numeración correlativa (Imaxe 1, Imaxe 2, etc.) para facilitar o traballo de edición posterior. Cada foto deberá ir acompañada dun texto para o pé de foto no que se citará a información do seguinte xeito: APELIDOS, Nome (Año). Título ou descrición da fotografía en cursiva. Medidas, fondo.

Fig. 14. FERRER (ca.1890). Vendedoras na rúa da Porta da Vila. Arquivo Municipal de Betanzos.

Se se trata da reprodución dalgunha obra de arte o sistema será similar:

APELIDOS, Nome (Año). Título da obra en

cursiva. Material e medidas se se coñecen. Fondo do que procede.

Fig. 15. LÓPEZ CRESPO, J. (1903). José Ildefonso Portal Montenegro. Museo das Mariñas.

Dereitos

Os autores serán sempre os responsables legais dos seus textos. Non se poderá esixir ningún tipo de remuneración económica nin a publicación do traballo supón ningún tipo de relación contractual co Concello de Betanzos.

Revisión

Será decisión do Comité Científico a publicación definitiva de cada traballo, tratando sempre de corrixir xunto co autor todos aqueles erros que sexan advertidos.

Os artigos de investigación estarán avaliados por dous expertos no tema, revisando o traballo de forma anónima seguindo o sistema de dobre cego e emitindo un informe no que se valorará a pertinencia da súa publicación.

A revista comprométese a adoptar unha decisión sobre a publicación de orixinais nun prazo de seis meses, reservándose o dereito de publicación nun prazo de dous anos, dependendo sempre das necesidades da revista.

O *Anuario Brigantino* contactará cos avaliadores aos que lles remitirá unha copia do texto sen indicio directo da identidade do autor e un modelo de informe no que se poida avaliar o contido do artigo, os aspectos formais, a calidade do texto, a clasificación tipolóxica no que deberemos encadralo e un veredicto no que se aconselle ou non a súa publicación ou a súa corrección. Estes datos poden ser enviados ao autor, tamén de forma anónima para o seu coñecemento e para favorecer as eventuais modificacións.

Corrección

Casa dos Espellos conta cun Comité de Redacción que revisará todos os textos e poderá propoñer modificacións nos mesmos aos autores, que disporán dun prazo máximo de dúas semanas para solventar os erros indícados. Non se permitirán cambios substanciais do texto entregado.